

УДК 130. 2

ORCID 0000-0002-084-4502

САМООСВІТА ОСОБИСТОСТІ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЖИТТЯ

О.В. Бурлука, кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Досліджено, як зростання інформаційного потоку, виникнення нових технологій, прискорення соціально-економічного розвитку, перехід до ринку, зростання числа безробітних впливають на формування стратегії життя. Нові соціокультурні умови потребують впровадження техніки, технологій, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці, вимагають від людини здатності і готовності вирішувати економічні і науково-технічні завдання. Це потребує цілеспрямованих і енергійних зусиль і здібностей, необхідності постійно підвищувати професійну компетентність, долати стереотипи і мати творчу самостійність. Сьогодні людина має бути готова до несподіванок в професійній і соціальній ситуації, бути схильна до перепідготовки в мінливому просторі ринкових умов, постійно спостерігати за змінами в професійній сфері, передбачати вірогідні модифікації. Адаптація особистості до стрімких змін в економічному, громадському, політичному, культурному житті проходить з мінімальними витратами за умови багатопланової і різноманітної підготовки особистості до виробничого і соціального життя. Це надає самоосвіті особистості новий соціальний сенс, вона стає каталізатором і засобом соціальної мобільності людини, відкриває доступ до інтелектуальних, культурних цінностей, розширює світогляд, збільшує інтелектуальний потенціал людини і дозволяє їй знайти своє місце в житті, досягнути соціального визнання та матеріального добробуту. Тобто самоосвіта створює умови щодо формування і реалізації стратегії життя особистості, реалізації життєвої мети в життєвих подіях.

Ключові слова: самоосвіта особистості, самоосвітня діяльність, стратегія життя, знання, інформація, професійне середовище, соціальне визнання, інтелектуальний потенціал людини, соціальна мобільність, інформаційно-комунікаційне середовище, самоудосконалення.

Актуальність. Актуальність дослідження обумовлена змінами ноосфери, виникненням нових технологій, зростанням інформаційного потоку і як наслідок ускладненням соціальних процесів. Сучасний рівень соціально-економічного розвитку людства прискорюється і потребує адаптації до усіх змін в економічному, громадському, політичному і культурному житті і як наслідок вимагає від людини усе більш різноманітної, багаторівневої і різнопланової підготовки.

Перехід до ринку, зростання числа безробітних і нові вимоги до працевлаштування багато в чому залежать від здатності і готовності людини

вирішувати економічні і науково-технічні завдання, впроваджувати і засвоювати нову техніку, технологію, вести активну комерційну діяльність і підвищувати конкурентоспроможність виробництва. Це потребує від людини цілеспрямованих і енергійних зусиль і здібностей, щоб постійно підвищувати професійну компетентність, долати стереотипи і мати творчу самостійність. Сьогодні людина має бути готова до несподіванок в професійній і соціальній ситуації, бути схильна до перепідготовки у мінливому просторі ринкових умов. Самоосвіта створює умови щодо формування і реалізації стратегії життя, реалізації життєвої мети в життєвих подіях, стає каталізатором і засобом соціальної мобільності людини, відкриває доступ до інтелектуальних, культурних цінностей, розширює світогляд, збільшує інтелектуальний потенціал людини і дозволяє їй знайти своє місце в житті, досягнути соціального визнання та матеріального добробуту. Тому проблема самоосвіти особистості сьогодні винятково актуальна.

Ступінь дослідження проблеми. У різні епохи підкреслювалося значення самоосвіти, як для розвитку окремої людини, так і суспільства в цілому. В XVI – XIX ст. у роботах Дж. Беллєрса, Я. Коменського, І. Песталоцци, Ж.-Ж. Руссо, В. Трєцендорфа і інших самоосвіті приділено певної уваги, хоча побіжно, не виділяючи її, як самостійну форму придбання знань. У кін. XIX – на поч. XX ст. бібліограф М. Рубакін та Н. Крупська у своїх роботах здійснили перші спроби концептуального бачення самоосвіти особистості, що підтримали А. Луначарський, В. Сухомлинський та ін. У XX ст. теоретичні розробки цієї проблеми продовжили бібліограф А. Айзенберг, педагоги А. Громцева, И. Рєдковець, Г. Серіков, соціологи Г. Зборовський, О. Шукліна. Напр. XX – на поч. XXI ст., коли основою соціально-економічного розвитку стає виробництво інформації і знань, проблема самоосвіти стала найбільш актуальною і розробляється різними фахівцями (Є. Комаров, А. Кравченко В. Лисий Г. Наливайко Н. Терещенко В. Ядов, Н. Підкасітий, І. Малкіна, Н. Міняєва, Г. Щукіна і інші). Аналіз наукової літератури, присвяченої дослідженню проблеми свідчить, що не існує

однозначного підходу до визначення самоосвіти. Деякі автори підкреслюють її пізнавальну сутність (А. Громцева, Н. Іванова, Л. Ковтун, І. Колбаско, І. Редковец, Н. Хміль та ін.), тісний зв'язок з самовихованням особистості (А. Ковальов, А. Півнів, Б. Райський та ін.), її вдосконаленням на основі систематичної і цілеспрямованої діяльності, пов'язаної з соціальними умовами (А. Айзенберг, В. Бондаревский та ін.). Самоосвітня діяльність розглядається у ряді досліджень як процес (А. Баранніков), як засіб пошуку і засвоєння соціального досвіду (Г. Серіков), як додаток самоосвітніх умінь щодо освоєння певних елементів соціального досвіду (Ю. Калугін) тощо.

Завдяки самоосвіті особистість здатна вибрати різні сценарії і моделі поведінки, що дозволяють структурувати життя, задавати їй певний напрям, який забезпечує можливість досягнення життєвої мети, сприяти життєвому успіху. *Тому автор ставить за мету* розглянути самоосвіту не лише як одну з умов адаптації і виживання особистості, але і спосіб знайти своє місце в житті, досягнути соціального визнання, тобто як спосіб формування стратегії життя.

Досягнення процвітання, соціально-економічної стабільності, перспективи розвитку особистості безпосередньо залежать від уміння орієнтуватися і самостійно освоювати нову інформацію, бути готовою до перепідготовки в мінливих орієнтирах професійної діяльності на ринку праці. У свою чергу розвиток і процвітання суспільства залежить від загальноосвітнього і загальнокультурного рівня його членів.

Сьогоденність вимагає від людини постійного і швидкого пристосування до стрімкого поширення інформації і науково-технічних досягнень, а також до темпів їх практичного втілення, що впливають на повсякденне життя і ринок праці. Для успішної виробничої діяльності людина повинна не лише добре володіти професійними знаннями і навичками, отриманими в період підготовки в системі середньої і вищої професійної освіти, але і бути досить розвиненою в культурному, моральному, психологічному сенсі. Досягти цього можна шляхом постійного підвищення професійної і загальнокультурної компетенції, розвитку

власного інтелекту і творчої самостійності в процесі самостійної індивідуальної роботи.

Адаптація особистості до стрімких змін в економічному, громадському, політичному, культурному житті проходитиме з мінімальними витратами за умови багатопланової і різноманітної підготовки особистості до виробничого і соціального життя. Слід зауважити, що вчинки людини детермінуються не лише тими або іншими зовнішніми обставинами, але і такими внутрішніми умовами як світогляд, стратегічні настанови, мотиви і потреби, що визначають соціальну, професійну і пізнавальну спрямованість особистості. Тобто, особистість не лише результат доквілля і організованої педагогічної дії, тому процес самоосвіти, можна визначити як систему обґрунтування ціннісних орієнтирів і використання різних способів стимуляції особистісного саморозвитку (методик регулювання, педагогічного керівництва саморозвитком особистості тощо).

Кваліфікація і знання є єдиною стійкою перевагою в сучасному суспільстві. Знання може бути використане тільки через кваліфікацію індивідів, воно стає єдиним джерелом довготривалої стійкої конкурентної переваги. Якщо людина знає, як вчитися, здатна досягати мети, якщо вона вміє отримувати знання, шукати і знаходити необхідну інформацію, щоб вирішити ті або інші проблеми, використати найрізноманітніші джерела інформації для вирішення цих проблем, то їй легше буде підвищити свій професійний рівень, перекваліфікуватися, придбати будь-які необхідні додаткові знання, – адже саме це і треба, щоб почувати себе комфортно в нових соціально-економічних умовах життя. Саме цьому сприяє самоосвіта особистості, оскільки пошук сукупності інформації, знань може відбуватися лише в індивідуальній формі на основі вільного вибору, залежно від інтересів особистості.

Завдяки самоосвіті людина має можливість піднятися над повсякденним буттям, над обмеженістю своїх миттєвих спонукань і свідомо, планомірно будувати себе як особистість і стратегію свого життя.

Структурним втіленням життєвого процесу і його позитивної частини – життєвої перспективи – стає життєвий план, який є стратегією життя. Існують два підходи до пояснення процесу структуризації життєвого шляху за допомогою її планування і сценарного втілення. Перший підхід, представлений в роботах таких авторів, як С.Л. Рубінштейн, Б.Г. Ананьєв та ін., які доводять, що особа усвідомлено вибирає і регулює життєвий процес. Підкреслюється роль батьків (їх дії, оцінки, емоційна підтримка тощо) у формуванні уявлень дитини про цілі і структуру життєвого шляху. Стратегія життя формується на основі ранніх життєвих подій, вражень, які співвідносяться з яким-небудь знайомим дитині сценарієм, запозиченим з казок, оповідань, історій, міфів, видовищ тощо. Сценарій запускається в дитячому віці, у підлітковий період проходить стадію доопрацювання і набуває певної структури. Пізніше він використовується дорослою людиною для структуризації життєвого простору оптимальної взаємодії з навколишнім світом і прогнозування найближчого і віддаленого майбутнього, тобто для формування стратегії життя. За виразом С.Л. Рубінштейна, людина сама визначає своє відношення до життя, гармонійно або дисгармонійно зв'язує між собою трагедію, драму і комедію. Він вважає, що тільки певні співвідношення цих світоглядних почуттів етично виправдані, прийнятні, закономірні як вираження відношення людини до типових ситуацій життя [7; С. 315].

Другий підхід (А. Адлер, К. Роджерс, Э. Берн та ін.) побудований на впевненості в переважно несвідомому виборі життєвого плану і життєвого сценарію, який здійснюється на ранніх стадіях розвитку дитини [1; 399 с.]. Згідно з цими концепціями, життєвий план розглядається як прогнозування власного життя і її реалізація в уявленнях і відчуттях, а сценарій життя – як життєвий план, що поступово розгортається, обмежує і структурує життєвий простір особистості.

Оскільки життєдіяльність людини є безперервним процесом задоволення наявних і виникнення нових потреб, тому світоглядні,

гносеологічні і аксіологічні уявлення є головними підставами мотивації як внутрішніми спонукальними (рушійними) силами соціальної активності, цілеспрямованої діяльності людини. Мається на увазі такий рівень внутрішньої детермінованої активності, завдяки якому особистість не зважаючи на зовнішні ситуації і обставини, що складаються в її професійному і соціальному житті спроможна виробляти стратегію щодо реалізації своїх можливостей, здібностей і задоволення своїх потреб. Тобто життєві цілі, світоглядні орієнтири, моральні, пізнавальні потреби стають визначальними чинниками у відношенні людини до самоосвіти.

Потреба в самоосвіті особистості характеризується діалектичною єдністю потреби в знаннях та потреби в пізнавальних діях. Потреба в розширенні і поглибленні знань буде позбавлена практичної цінності в житті особистості, якщо не буде підкріплена потребою в пізнавальній діяльності і умінням її організації. Вченість, за Гегелем, є дійсність людини – «індивідуальність образом підготавлює себе к тому, что есть она в себе, и лишь благодаря этому она есть и обладает действительным наличным бытием; насколько она образована, настолько она действительна и располагает силой» [3; с. 263]. Тому борг людини перед собою – «поднять свое отдельное существо до своей всеобщей природы – образовать себя» [4; с. 61]. Самоосвіта – справа суто особиста, оскільки торкається питання складання індивідуальної історії, стратегії життя за яку відповідна сама людина.

У розумінні суті потреби, взагалі, і пізнавальної зокрема, існує різноманітність думок і позицій. Найширше розглянуто розуміння потреб як об'єктивної нужди організму в певних умовах, що забезпечують його життя і розвиток (С.Л. Рубінштейн), або як вираження цієї нужди (А.Н. Леонтьев), або як відображення її (А.В. Петрівський). Так, А. Н. Леонтьев означає: «Потребность – сама по себе, как внутреннее условие деятельности субъекта, – это лишь негативное состояние, состояние нужды, недостатка; свою позитивную характеристику она получает только в результате встречи с

об'єктом... и своего «опредмечивания» [6; С. 5]. Тобто потреба, це є «об'єкт», якого «бракує», але який помітний не лише фактом своєї відсутності, але і тим, що він шуканий, бажаний, необхідний. Зазвичай його називають «предмет потреби». М.С. Каган, А.В. Маргуліс, А.М. Хмельов визначають потребу як відображення об'єктивного відношення між тим, що необхідно суб'єктові для його оптимального функціонування, і тим, якою мірою він це реально має, між – необхідним і наявним. «Потреба є належність відсутнього необхідного. Необхідне є: безліч речових, енергетичних або інформаційних компонентів, які потрібні цій системі для її нормального функціонування і розвитку» [6; С. 10 – 11]. Тобто потреба це – особливий стан організму або суб'єкта, що характеризується негативно, як переживання нестачі, відсутності чого-небудь, як стан, який організм або суб'єкт, прагне відкинути, здолати, уникнути. Отже, потреба, є внутрішнє джерело, імпульс саморуху, саморозвитку усього живого, у тому числі і людини. Самоосвіта особистості, врешті решт, детермінована її потребами і оскільки людина є в системною єдністю – біологічного, соціального і духовного, її потреби представляють складну багаторівневу систему: біологічні і соціальні (матеріальні і духовні, громадські і індивідуальні тощо).

Зовнішні умови і внутрішні потреби особистості, реалізуються через певну сукупність інтересів: професійно-трудоий інтерес (впевненість в тому, що результати цього виду діяльності будуть впроваджені в реальний процес праці і професійного вдосконалення); матеріальний інтерес (розуміння зв'язку між зростанням культурно-освітнього рівня і підвищенням винагороди за наявні і застосовані знання); соціально-статусний інтерес (усвідомлення соціального визнання і соціального положення, залежить від рівня культурно-освітньої компетентності і творчої ініціативи особистості); морально-духовний інтерес (повага і самоповага освіченої особистості, в пізнанні – визнання значущості і затребуваності знань, в практиці – засіб самореалізації особистості, підвищення її освітнього, культурного, наукового рівнів); соціально-педагогічний інтерес до самоосвіти, пов'язаний із

затвердженням людини як прикладу, особливо у дітей. Можна констатувати, що самоосвіта стимулюється (детермінована) тісно пов'язаними інтересами професійного самовдосконалення, отримання або поглиблення знань, що взаємопереплітаються, у відповідній галузі, розвиток своїх здібностей, ліквідація пропусків в одному з видів професійної підготовки і таким чином, є мотивованою, цілеспрямованою, усвідомленою діяльністю.

Різноманітні потреби людини задовольняються через певні види діяльності, що дає можливість характеризувати самоосвіту особистості як систему видів діяльності. Рубінштейн С.Л. помічає: «Изменяя наличную ситуацию, взрывая ее своими действиями, человек «выходит» за пределы самого себя. Это и есть становление и вместе с тем реализация его сущности» [7; с. 36]. Тобто в результаті самоосвіти змінюється внутрішній світ особистості.

За відношенням до процесу діяльності, самоосвіта особистості може бути адаптивним видом діяльності (у основі якого лежать інструментальні потреби в пристосованні до соціальних умов, що склалися); і як самореалізаційний вид діяльності (що має за мету саморозвиток суб'єкта самоосвіти).

За відношенням до результату діяльності, самоосвіта особистості є оцінним видом діяльності (є формою самооцінки соціальним суб'єктом власної включеності в сферу знань групи і соціуму і оцінки умов реалізації самоосвітньої активності); як прогностичний вид діяльності (коли самоосвіта вибудовується соціальним суб'єктом з орієнтацією на прогнозовані майбутні результати); як конструктивний вид діяльності (що є формою самоконструювання суб'єкта самоосвітньої діяльності).

За відношенням до сфер реалізації самоосвіта особистості може бути: професійною, політичною, релігійною, етичною, економічною, правовою, художньо-естетичною, екологічною тощо. Таким чином, самоосвіта особистості – це специфічна, вільна діяльність щодо забезпечення знаннями, інформацією інших видів діяльності, форма задоволення пізнавальних потреб

і інтересів, необхідна для вдосконалення освітнього потенціалу, професійної майстерності і загальної культури.

Самоосвіта залежить від конкретного соціокультурного середовища, в якому перебуває людина і реалізується в ньому, це процес діяльнісної та інформаційної взаємодії особистості з оточенням. Суб'єктивні і об'єктивні якості самоосвіти мають соціальну природу, формуються в процесі соціалізації, тобто самоосвіта є одночасно процесом формування певної соціальної позиції.

Розвиток особистості визначається навколишніми соціальними умовами, суспільними зв'язками й відносинами, у які вона включається в процесі свого життя. Якщо соціалізація виступає як характеристика інституалізації, то самоосвіта і об'єктивно, і суб'єктивно виходить за межі інституалізації. «Выступая формой неинституализированной деятельности, самообразование связано с инновационными процессами. Самообразование как объективная реальность определяет становление и видоизменение социальных групп, социальных институтов, социума в целом и служит фактором их развития» [5; с. 29], помічає Г. Е. Зборовський. Тобто, разом з пізнавальною діяльністю є в наявності і практично-перетворююча, що спрямована на зміну індивіда і навколишнього світу. Таким чином, самоосвіта служить цілям вдосконалення особистості, сприяє творчому використанню отриманих знань, впливає на духовний і освітній потенціал кожної людини, що стає умовою формування стратегії життя індивіда і прогресивного розвитку суспільства. Ступінь пізнання й передбачення майбутнього в формуванні стратегії життя може служити критерієм реалізації самоосвіти, як нового ефективного механізму цивілізаційного виживання.

Висновок. Самостійне придбання знань, здатність до пізнавальної діяльності лежать в основі творчих процесів: самонавчання і самоосвіти. Самонавчання є початковим етапом самоосвіти. Самонавчання і самоосвіта націлюють особистість на об'єктивне пізнання дійсності, на самопізнання,

самоорганізацію і самовизначення – процеси, що є показниками зрілості особистості. Тому самоосвіта є засобом особистого самовизначення, формування і реалізації стратегії життя, оскільки сприяє розвитку різних сфер особистості (інтелектуальної, вольової емоційної, мотиваційної) і базових якостей людини (цілеспрямованості, організованості, працьовитості, сили волі, наполегливості тощо).

Таким чином, головне завдання самоосвіти – самостійний розвиток і вдосконалення особистості для максимальної підготовки її до життя; побудова особистості, здатної не лише пізнавати існуючий світ, але і цілеспрямовано змінювати його на краще. У основі самоосвіти лежать прийоми діяльності, особисті мотивації і установки, якості і уміння. Як одна із форм задоволення пізнавальної потреби особистості, самоосвіта пов'язана з проявом значних вольових зусиль з високою мірою свідомості і організованості, прийняттям внутрішньої відповідальності за своє самовдосконалення. Знання, що здобувалися шляхом самоосвіти, зберігаються в пам'яті і продуктивно реалізуються. Завдяки самоосвіті особистість створює унікальну конфігурацію особистих рис, мотивів, когнітивних стилів і способів пристосування до реальності, тобто допомагає створити свій власний стиль життя. Самоосвіта особистості стає способом формування стратегії життя, допомагає вибрати і здійснити обраний напрям, створити умови, що забезпечать ефективність підвищення професійної і загальнокультурної компетенції, розвиток інтелекту і творчої самостійності в процесі самостійної індивідуальної роботи.

Самоосвіта особистості як спосіб формування стратегії життя створює умови організації життєвого процесу, що здійснюється під впливом уявлень індивіда про основні результати або події, які повинні статися в життя, що інтегрують усі приватні події і реабілітують людське існування. Завдяки самоосвіті сукупність обставин і умов життя забезпечують ефективність особистого зростання, готовність до майбутнього і сьогодення, реалізується

життєва мета в життєвих подіях, формуються життєві завдання і включеність особистості в процесі їх виконання.

Список використаних джерел

1. Берн Э. Игры, в которые играют люди: Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры: Психология человеческой судьбы/ Пер. с англ.; Общ. ред. М.С. Мацковского. – СПб.: Лениздат, 1992. – 399 с.
2. Бурлука Е.В. Самообразование личности как социально-педагогическая проблема. Монография – Х.: ЧПИ «Новое слово», 2008. – 180 с.
3. Гегель Г.В.Ф. Феноменология духа. – СПб., 1992. – 263 с.
4. Гегель Г.В.Ф. Философская пропедевтика //Работы разных лет. – т. 2, М., 1971. – С. 61 – 170.
5. Зборовский Г.Е. Самообразование в условиях формирования новой образовательной парадигмы //Гуманизация и гуманитаризация профессионально-педагогического образования. – Екатеринбург, 1994. – С. 23 – 41.
6. Проблема потребностей в этике и эстетике. – Л.: изд-во ЛГУ. – 1976. – С. 175.
7. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – 2-е изд. – М.: Педагогика, 1976. – 341 с.

САМООБРАЗОВАНИЕ ЛИЧНОСТИ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ СТРАТЕГИИ ЖИЗНИ

Е.В. Бурлука

Исследовано, как рост інформаційного потоку, виникновение новых технологий, ускорение соціально-економічного розвитку, перехід до ринку, зростання числа безробітних впливає на формування стратегії життя. Нові соціокультурні умови потребують во впровадженні техніки, технологій, підвищенні конкурентоспроможності на ринку праці. вимагають від людини здатності і готовності вирішувати економічні і науково-технічні завдання. Це викликає необхідність цілеспрямованих і енергійних зусиль і здатності постійно підвищувати професійну компетентність, подолати стереотипи і мати творчу самостійність. Сьогодні людина повинна бути готова до несподіванок в професійній і соціальній ситуації, мати схильність до перепідготовки в змінному просторі ринкових умов, постійно спостерігати за змінами в професійній сфері, передбачувати достовірні модифікації. Адаптація людини до швидких змін в економічній, суспільній, політичній, культурній житті буде проходити з мінімальними втратами при умові багатопланової і різноманітної підготовки людини до виробничої і соціальної житті. Це надає самообранню людини новий соціальний зміст, воно стає каталізатором і засобом соціальної мобільності людини, відкриває доступ до інтелектуальних, культурних цінностей, розширює світогляд, збільшує інтелектуальний потенціал людини і дозволяє їй знайти своє місце в житті, досягти соціального визнання і матеріального благополуччя. То є самообрання створює умови відносно формування і реалізації стратегії життя людини, реалізації життєвої мети в життєвих подіях.

Ключевые слова: самообразование личности, самообразовательная деятельность, стратегия жизни, знания, информация, профессиональная среда, социальное признание, интеллектуальный потенциал человека, социальная мобильность, информационно-коммуникационная среда, самосовершенствование.

SELF-EDUCATION OF PERSONALITY AS METHOD OF FORMING OF STRATEGY OF LIFE

Burluka Elena

It is investigational, as a height of dataflow, origin of NT, acceleration of socio-economic development, passing to the market, height of number of unemployed persons, influences on forming of strategy of life. New sociocultural terms need introduction of technique, technology, increase of competitiveness at the market of labour. require from the man of ability and willingness to decide economic and scientific and technical tasks. It causes a necessity for purposeful and energetic efforts and capabilities constantly to promote a professional competence, overcome stereotypes and have creative independence. Today a man must be ready to the surprises in a professional and social situation, кметь propensity to retraining in changeable space of market conditions, constantly to watch changes in a professional sphere, envisage reliable modifications. Adaptation of personality to the swift changes in economic, public, political, cultural life will pass with minimum losses on condition of to многоплановой and various preparation of personality to productive and social life. It gives new social sense to the self-education of personality, it becomes a catalyst and means of social mobility of man, opens access to the intellectual, cultural values, extends a world view, increases intellectual potential of man and allows to find the place him in life, to attain social confession and material welfare. Id est a self-education creates terms in relation to forming and realization of strategy of life of personality, realization of vital aim in vital events.

Keywords: self-education of personality, самообразовательная activity, strategy of life, knowledge, information, professional environment, social confession, intellectual potential of man, social mobility, of informatively-communication environment, self-perfection.